

Мухаммад Юсуфни ўйлаганда одам шеър ёзгиси келади. Мухаммад Юсуф киёфасини факат шеърий тарзда яратиш мумкиндай. Унинг сатри чархланган килич каби яркирарди. Сатрлар шундай жойлашганки киличлар жарангги эшитилиб кетади. Унинг туйгулари, изтироблари, дарду алами, меҳру – мухаббати чехрасида кўриниб турар эди-ки, то унинг юксак салохияти даражасига чикиб хайкирмас, фарёд чекмас, мухаббатнинг энг олий ишваларини заргарона махорат билан бошкармас экансиз, сўз санъати сеҳри, измингизда бўйсундирилган асовдай бош эгиб турмас экан, сизга йўл – йўрик кўрсатиб, куч – кувват бериб турмас экан, барибир бу киёфани коғозга тушириб бўлмайди. Бу киёфани коғозга аник туширган захотингиз, коғоз ёниб кетадигандай туюлмаса, демак бу хали Мухаммад Юсуф киёфаси эмас. Мухаммад Юсуфнинг ўзи хеч кимга ўхшамаслигини биларди: “Болалигимда ичим тўла кушга ўхшарди. Нимадир потирлаб, учмоқка шайланарди. Ўйлаб кўрсам улар шеър экан. Кейинчалик улар юрагимдан отилиб чиқа бошлади. Шоир истайсизми – истамайсизми бошқача одам. Лекин атрофдагиларга билдирмаслиги керак. Билдириш кибрга киради” – дерди.

Умуман олганда Мухаммад Юсуф замонавий шоирлар обрўсини оширди. Шоир номини, шоирлик макомини кўтарди. Шоирман деб юрганларнинг кўпчилигини одамлар Мухаммад Юсуфнинг хурмати юзасидан ҳам “Шоир экан, кани кулок тутайлик-чи!”- деганларини кўрганман. Лекин одамлар Мухаммад Юсуфни завк – шавк, ёник меҳр – мухаббат, чуқур эхтиром билан кутиб олганчалик хеч бир шоирни олқишлаб кутиб олмасди. “Шоирлик касб хам, хунар хам эмас, даъво! Шоирлар Худога эркалик килишади. Мен энг севимли, энг яхши ва энг иктидорли бандангман дея эркаланиб даъво килишади. Худо хам уларни яхши кўради, сийлайди. Шеър ёзаётганда фаришталар аста ёрдам берворади. Баъзида шоир шеърни кандай ёзганини билмай қолади. Агар "фаришта"лар ёрдам бериб юбормаган бўлса, шеърни шоирнинг ўзи ёзган бўлса, шоир ўзи ёзган шеърни ўзи ўкиб йиглармиди?”

Бора – бора шоирлар хам, ёзувчилар хам, олимлар хам ўз аклий салохияти, тафаккурининг кучи, юрагининг куввати қай даражада эканлиги ва нималар ёзаолиши мумкинлигини тахминан билиб қолади. Мухаммад Юсуфда шу чегара йўқдай кўринарди. Баъзи шеърларини ёзганда кандай илхом, кандай истеъдод, канака юрак харорати, калбидаги мухаббат олови неча минг даражага чикканлигини англашга аклим бовар қилмайди. Бу ўлчовлар биз билган чегаралардан чикиб кетганга ўхшарди. Бунинг учун Мухаммад Юсуф феноменини ўрганиш керак бўлади. Мухаммад Юсуф шеърийятдаги шундай бир юксак чўккини забт этди-ки, унинг издошлари, ёш шоирлар, эндиликда бу чўккини эгалламай туриб, хеч қачон юксакка кўтарилаолмайдилар. Мухаммад Юсуф эса аксинча бугунги куннинг ёш шоирлари ижодини кўриб хайратланарди: - “Хозир назаримда СНГ давлатлари орасида бизнинг ёшлар шеърийяти – энг зўр шеърийят. Бизнинг ёшлар биринчиликда турибди. Улар хилма – хил, кўп ва бир – биридан зўр. Хатто бир – бирларини хам тан олишмайди. Мен улардай шеър ёзолмайман. Мен уларга хавас қиламан. Улардан ўрганаман. Ўйлайманки, мана шу укаларим, XXI асрда ўзбек адабиётини жаҳонга олиб чиқади.”

Мухаммад Юсуф минглаб мухлислари, издошлари, шогирдлари бўлишига қарамасдан,

устозман деганини ёки ўзини устоздай тутганини кўрмаганман ё эшитмаганман. У ўзини ёш шоир деб биларди ва шогирддай тутарди. “Бахтимиз шундаки, бизда тирик классиклар бор. Шулардан бири Абдулла Орипов. Агар Абдулла ака мени шогирдим деса, бундан фахрланаман. Бу катта маъсулият. Абдулла акага шогирд бўлиш учун, хозиргидан ўн баравар кучлироқ шоир бўлишим керак, шунда Абдулла акага шогирд бўлаоламан. Каранг, Алишер Навоий 1441-йилда тугилган, орадан роппа – роса беш юз йил ўтиб, 1941-йил Абдулла Орипов тугилган. Битта элга беш юз йилда бир буюк шоир келиши рост экан-да” – дерди.

Мухаммад ака шунингдек Усмон Носирни яхши кўрарди. Унинг кабрини излаб Сибирга, Кемерова вилоятига борганди. У билан кўришган қариялар билан сухбатлашган, шоирнинг рамзий кабрига ёдгорлик тоши ўрнаттирганди.

У Усмон Носирнинг “Баргдек узилиб кетсам, унутмас мени богим” деган сатрларини ўқиганда, тишлари гижирлаб кетар, юрагидаги ўкирик, бўғзига кадалар, кўзида ёш гилтиллари.

“Сиз барг эмассиз Усмон бобо, сизнинг ўзингиз богсиз. Сизни билмаганлар баргдек узилиб кетади, сизни билмаганлар, баргдек унутилиб кетади,” дерди. Мана шундай катъиятида у гохида адабиёт ўлкасининг талабчан ва одил назоратчисига, кўлида ёлгон гапирувчиларга нисбатан ишлатиладиган “Уртокмок” калтаги борга ўхшарди: “Хозирги ёшлар Усмон Носирни, Абдулла Кодирийни, Чўлпонларни билмай туриб адабиётга киришга ҳақлари йўқ. Адабиётни уларсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Уларсиз адабиётда яшаб бўлмайди. Уларни билмаган одам, кўлига қалам олиши – жинойт.

Усмон Носир камокхона деворларига кўмир билан, ўзбекни буюк миллат экани хақида шеър ёзган. Хар қуни ёзган. Деворларда бирор бўш жой қолмаган. Олов пурқаб турган девнинг кўзига найза санчмоқчи бўлган. Энди, биз юртимиз кучогида, одамлар кўз қарогида, юраклари ардогида шахзода бўлиб юрса-гу, бир парча қозоғга тўрт қатор шеър ёзолмасак, бу миллатимизга душманлигимиз эмасми?” – дерди.

Мухаммад Юсуф Ўзбекистонни Усмон Носирнинг юрагида жўш урган мухаббат билан севарди. Мухаммад ака билан Зомин тоғларида, Сирдарё бўйларида, Тошкентнинг сершовкин ва серфайз гўшаларида кўп бора бирга бўлганмиз. Самоларга бўй чўзган сарбаланд тоғлар пойида, гўзаллиги ва салобатидан хангу – манг турар эканман, гохида, “Эй тоғлар, Мухаммад Юсуф қани? Ахир у сизларни севар эди, сиз ҳам уни севар эдингиз, ўз қучоғингизга яшириб қўйдингизми, унинг руҳи мана шу буюк хайбатингиз билан бирлашиб кетдимми, шунинг учун буюк ва савлатдор кўринаяпсизларми? – дея сўрайман. – “Ха, ха, ха! Мухаммад Юсуф биз билан бирга!” – деган овоз келади тоғлардан. Мухаммад Юсуфни соғинсанг, тоғларга келавер, у бизнинг чўкқиларимизда, бизнинг қояларимизда абадул – абад яшайди!”

Дарё бўйларига борганимда сермавж ва зилол сувлар жўшқинлиги юрагимни хапrikтириб юборади. Бу саодатманд диёрнинг дарёлари нега бу қадар ўйноқи, гамзали! Кишининг баҳри – дилини очиб юборувчи сеҳру – жодуга, тароватга лиммо – лим? Дарёдан сўрайман: - Эй, азим дарё, сени Мухаммад Юсуф қанчалар севар эди,

сени жонидан суйиб канчалар эркалар эди, мехрибонинг кани, жонажонинг кани, ардоклаган дўстинг кани? – Дарёдан овоз келади: - Мухаммад Юсуф кенгликлар сари кучок очиб чопаётган бағримда! Шовуллаган мавжларимда шеърларини эшитмаяпсанми, хайкирган пўртаналаримда, сокин салобатимда хаётбахш наволарини тингламаяпсанми, юрагингдаги губорни таркатиб юборганимда, Мухаммад Юсуф шеърларини ёдингда такрорланмаяптими?”

Кенжа ўғлимдан сўрайман: - Акика тўйингга Мухаммад бобонг келган, уйимизнинг тўрини тўлдириб ўтирган, ўзи ўгилли бўлгандай кувонган, хаммамизни кучоклаб кутлаган, азиз мехмонимиз бўлган! Мухаммад бобонгни энди қандай топамиз? – Ўғлим, - Мен бобоннинг уч юзта шеърини ёд биламан, истаганингизни сўранг, айтиб берай, бобом юрагимда, дилимда, тилимда! Мен катнаган давралар, бобоннинг шеърларисиз ўтмайди! – дейди. Мухаммад Юсуф Ўзбекистонга мехрини тумордай бўйнига боғлаб юрар эди.

Мухаммад Юсуф Ўзбекистоннинг бутун кир – адирларига, тоғу – тошларига, боғлари-ю, дарёларига, одамларига, кекса-ю ёшларига, барча миллатдошлари мухаббатини, туморга жойлаб, бу туморда худди жони сакланаётгандай, еру – кўкка ишонмасди. “Мен чет элларга бормаيمان. Борсам ҳам бир – икки кунда қайтиб келаман, туролмайман. Юртимни соғиниб қоламман. Усиз бир – икки кун қолсам ваҳима босади”, деярга – эди.

Бошида, чет элни ёқтирмаслигини маҳаллийчиликка йўйган эдим, Ўзбекистон дунёга юз бураётган пайтда, нега бу сўзларни айтаяпти деган хаёлга борардим. Ахир шоир умуминсоний, умуммиллий бўлиши керак-ку, деярга эдим. Кейин билсам, шоир қачонки, халқининг, миллатининг хақиқий шоири бўлса умуммиллий, умуминсоний бўлаолар экан.

Сергей Есенин фақат рус халқини ёзган ва фақат Россияни олқишлаган. Бугун уни ўзбеклар ҳам севиб ўқимокда, эъзозламокда. Пол Элюар, Уолт Уитмен, Евг. Евтушенко ўзбек халқи хақида ёзмаган. Улар ўз халқи, ўз миллати хақида ёзган. Шундай бўлсада, шеърларини севиб ўқиймиз. Демак, умуминсонийлик, умуммиллийликнинг илдизи ҳар ким ўз юртини, ўз элини, ўз Ватанини севишда экан. Йиллар ўтиб Мухаммад Юсуф шеърлари бутун дунё халқлари тилларига таржима қилиниб, севилиб ўқилса ажаб эмас.

Мухаммад Юсуф Ватанини шунчаки эмас, танасидаги бор хужайралар билан севарди: - Ватанини севиш учун одамни ҳаққи бўлиши керак. Қачон ҳалол, маърифатли, билимли, фидойи бўлса ҳаққи бўлади. Одам Ватанини севишга арзиши керак. Жохил, порахўр, разил, ёлгончи одам Ватанини севишига ишонмайман – дерди. Одам гулни севади, кизни севади, бойликни, шон – шухратни севади, лекин бу ҳаммаси миллатга мухаббат олдида, мисқолчадир. Одам аввало Ватанини, миллатини севиши керак. Кейин бошқа нарсаларни севишга ҳаққи бор. Шифокорлар Гипрократ касамини ичгандай, шу юртнинг ҳар бир фарзанди, шу Ватан олдида, шу миллат олдида, ҳар кун сени севаман, сенинг фидойингман дея касам ичиши керак – дерди. Ахир инсондан фақат фарзанд, фақат зурриёд қолмаслиги керак, балки, шу Ватан олдида қилинган буюқ хизматлар, яхши ному – асрлар давомида миллат қорига яровчи қадриятлар ҳам қолиши керак. Бахтимизга кўз тегмасин. Бугун биз буюқ ўзгаришлар арафасидамыз. Авваллари қорин ташвиши билан кун ўтган бўлса, энди қилаётган ишларимиздан кўнглимиз тўлмокда. Авваллари “Мен сенинг ўғлингман, эмасман мехмон” деб, мустамлақачилар остонасига юқиниб борган

бўлсак, энди ўз Ватанимиз, ўз миллатимиз пойига бош урмоқдамиз. Бундан ортик бахт борми? Ватан ҳам она! Ватанини севмаган одамга ичган она сути харом бўлсин!

Ўз Ватанини севган кишилар истараси иссик, юзи ёруг, кўркам ва хушкомат бўлишади. Инсонни юзини хасад қорайтиради. Килган гунохлари юзида, кўзида балкиб, фариштасиз килиб кўяди. Калби тоза, элига, юртига меҳри баланд инсон ҳеч қачон хунук бўлмайди. Юраги гўзал инсоннинг юзи ҳам, кўзи ҳам, ўзи ҳам гўзал бўлади. Дарахт илдизидан куч олиб тургандай, одам ҳам юрагидан куч олиб туради.”

Мухаммад Юсуфнинг ҳар бир китоби Ватанимизнинг буюклиги ҳақида – шаходатномадир. Худди биз А. Навоийнинг истаган бир асарини олиб, Ер юзининг истаган давлатига бориб, “Мана дунёдаги энг буюк шеърят! Ушбу китоб бунга шаходат беради, деяолганмиздай, Мустакил давлатимизнинг ҳам забардаст шеърятти бор. Бунга Мухаммад Юсуф шеърятти шаходат беролади, дейишимиз мумкин.

Афсуски, Мухаммад Юсуф орамизда йўқ. У ҳаёти давомида умр ҳақида, муҳаббат ҳақида, инсон ҳақида ўз фикрларини айтди ва ўз айтганларига амал қилди. У ўлим ҳақида ҳам ўз фикрига эга эди. Бир кун ҳаётдан эрта кўз юмган сирдарёлик шоира Дилфуза ҳақида гапиратуриб:

– Корин ташвишида юриб, юз йил яшаганлар қанча. Уларга ачинаман. Улар инсоннинг қим эканлигини, яшашдан мақсад нима эканлигини бир умр билмай ўтиб кетадилар. Ҳақиқий истеъдодлар бор. Улар ўлими яқинлашаётганини сезадилар ва истеъдодларини ёркинрок намойиш этишга шошиладилар. Жуда кўп яшашнинг ҳосияти йўқ. Умринг чўзилгани, қартайганинг сари қирчанги отдай, баттоллашиб, ишга, ижодга яроксизлашиб, дангасалашиб, таъмагирлигинг ортиб, иззатталаб бўлиб, бораверасан. Одамларнинг сенга эътибор беришини, муқофотлар олишни истайверасан. Бойликка ҳам хирс кўясан. Бунга йўл қўймаслик керак. Одам Ватани, миллати учун ўзида бор истеъдодни, меҳру – муҳаббатни, тафаккурни, қўлидан келадиган ҳамма яхшиликларни тезроқ – тезроқ қилиши, сўнг Яратганга омонатни топшириши керак” – деганди. Мухаммад Юсуф яхши шеърлар ёзди, элнинг меҳрини қозонди, шеърят тожини қийди. Килган меҳнатларига яраша роҳат – фароғат кўрадиган, миллионлаб мухлислари иззат – иқромидан маст юрадиган пайт келганда эса, орамиздан кетди.

Токи Ер юзида ўзбек халқи, ўзбек миллати яшар экан, токи Ер юзида бирор шеърят ихлосманди яшар экан, сиз барҳаётсиз! Сиз, сиз севган тоғлар сингари, сиз севган азим дарёлар сингари, навқирон шеърят сингари абадул – абадсиз, Мухаммад ака!

Мухаммад Исмоил